

Sociální práce pro rodiny s dětmi a jejich dostupnost

Kristýna Petruchová

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristýna Petruchová**
Osobní číslo: **H160093**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální služby pro rodiny s dětmi a jejich dostupnost**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociálních služeb pro rodiny s dětmi, poruch rodiny a jejich řešení.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách.

MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

JANDOUREK, J. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

SATIROVÁ, V. Kniha o rodině. Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

10. ledna 2019

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2019

Ve Zlíně dne 10. ledna 2019

L.S.

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26. 4. 2019

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce Sociální služby pro rodiny s dětmi a jejich dostupnost. Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část je věnována vysvětlení základních pojmů rodiny a pojmů, které souvisí se sanací rodiny, dále jsou v ní popsány jednotlivé sociální služby pro rodiny s dětmi. Předmětem praktické části je porovnávání vybraných sociálních služeb pro rodiny s dětmi pro rok 2010 a rok 2017. Závěr práce je věnován vyhodnocení a posuzování změny.

Klíčová slova: rodina, funkce rodiny, problémové funkce rodiny, typologie rodiny, sanace rodiny, legislativa rodiny, sociální služby pro rodiny s dětmi.

ABSTRACT

Bachelor thesis Social services for families and their children and its availability

My bachelor thesis is dividend into two parts. The theoretical part deals with an explanation of basic notions such as family, remediation and description of particular social services for families with children. The practical part is dedicated to comparison of selected social services for families and children in 2010 and 2017. My conclusion deals with an evaluation and change assessment.

Keywords: family, functions of family, problematic family functions, family typology, remediation of family, family legislation, social services for families and children

Ráda bych poděkovala své vedoucí doc. PhDr. Lence Haburajové Ilavské, PhD., za odborné vedení a cenné rady, kterými přispěla k vypracování této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINA	13
1.1 FUNKCE RODINY.....	13
1.2 PROBLÉMOVÉ FUNKCE RODINY	16
1.3 TYPOLOGIE RODINY Z HLEDISKA FUNKČNOSTI.....	18
1.4 KLINICKÉ RODINY JEJICH TYPOLOGIE	19
1.4.1 Rodina zanedbávající, či týrající děti.....	19
1.4.2 Rodina s týraným rodičem	19
1.4.3 Rodiny v rozvodu	20
1.4.4 Rodina s členem závislým na alkoholu.....	21
1.4.5 Rodina dítěte s postižením	21
2 SANACE RODINY	23
2.1 ZÁKLADNÍ ZNAKY SANACE RODINY.....	23
2.2 LEGISLATIVA	24
2.2.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí.....	24
2.2.2 Zákon o sociálních službách	25
2.2.3 Zákon o rodině.....	25
2.3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO RODINU S DĚTMI	26
2.3.1 Sociální poradenství	26
2.3.1.1 Pedagogicko-psychologická poradna	27
2.3.1.2 Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy	27
2.3.2 Služby sociální péče	27
2.3.2.1 Odlehčovací služby	27
2.3.2.2 Denní a týdenní stacionáře.....	28
2.3.2.3 Osobní asistence	28
2.3.3 Služby sociální prevence.....	28
2.3.3.1 Raná péče	28
2.3.3.2 Azylové domy	29
2.3.3.3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	29
2.3.3.4 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.....	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
3 METODY VÝZKUMU	32
3.1 CÍL VÝZKUMU.....	32
3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	32
3.3 VÝZKUMNÉ METODY	33
3.3.1 Výzkumný soubor	34
3.4 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	34
3.5 VYHODNOCENÍ.....	44
3.6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	45
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	49

SEZNAM TABULEK	50
-----------------------------	-----------

ÚVOD

Rodina, děti - to jsou jedny z nejčastějších námětů, jak rozvinout nezávaznou konverzaci s přáteli, rodinou, ve škole, v práci. Každý k tomuto tématu má určitě co říct, třebaže není sám rodičem. Často mluvíme o své rodině, o rodině souseda, o tom, jaké máme problémy, nebo o tom, jak nám zrovna včera udělaly naše děti radost... Život ale není jen o radostech, a tak se někdy může stát, že se ocitneme v těžké rodinné situaci, kdy je potřeba požádat o pomoc vykonávanou odborníky.

Sociální práce, politika se musí měnit v čase, jak uvádí Tomeš (2010, s. 114-115), musí se zabývat požadavky jak subjektů, tak i objektů. Ovšem realizace je závislá na finančních možnostech nejen států, ale i nestátních organizacích, mezi které můžeme zařadit osoby podnikatelského a nepodnikatelského charakteru. Osoby podnikatelského charakteru mají možnost vytvářet vlastní sociální politiku svým zaměstnancům či jejich rodinným příslušníkům. Může jít o nadstandardní lékařskou péči, lázeňské rekreace či dodatkové dovolené. Nepodnikatelské subjekty naopak utvářejí programy, které se snaží pomoci kterémukoli člověku, jenž to potřebuje. Žádoucí by, podle mě, bylo, kdyby se na různých sociálních činnostech podíleli všichni různou mírou sponzorování.

Cílem mé bakalářské práce je seznámení s teoretickými pojmy a legislativou, která se váže na rodinu a sociální služby pro ni určené. Dále chci prezentovat jednotlivé sociální služby, které souvisí s rodinou, jak v oblasti sociálního poradenství, sociální péče, tak i sociální prevence. Budu se věnovat průzkumu, jak se sociální služby pro rodiny s dětmi během let rozvíjely - zda počet těchto služeb stoupl, nebo naopak klesl - a prostor bude dán i dalším souvisejícím oblastem.

Práce je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola nese název *Rodina a* seznamuje s odbornými pojmy z oblasti rodiny, s funkcí rodiny, problémovými funkcemi rodiny a klinickými rodinami se svou typologií. Druhá kapitola s názvem *Sanace rodiny* vysvětluje daný pojem a její základní znaky. Dále seznamuje s legislativou, která je spojena s rodinou a jejich sociálními službami. Kapitulu *sociální služba pro rodiny s dětmi* jsem pro přehlednost dále rozdělila na části věnující se sociálnímu poradenství, sociální péči a sociální prevenci, kdy v jednotlivých podkapitolách popisují vybrané sociální služby pro rodiny s dětmi.

V praktické části se zabývám srovnáním vybraných sociálních služeb pro rodiny s dětmi. Jak se sociální služby vyvíjí, či zanikají, kolik má jednotlivá sociální služba klien-

tů, kdo je zřizovatelem jednotlivých služeb. Pro lepší přehlednost o situaci ve vývoji zvo-
lených sociálních služeb všechny výsledky srovnávám v rozmezí 7 let – konkrétně e zabý-
vám situaci v letech 2010 a 2017.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Na definici rodiny se můžeme dívat různě, neexistuje jednotná definice. Definicí rodiny se zabývá řada vědních oborů, proto na ni můžeme pohlížet z různých oblastí a aspektů.

Jedná se o jednu z nejstarších společenských institucí, která se snaží plnit socializační, ekonomické, sexuální, regulační, reprodukční a jiné další funkce. Formuje hodnoty, postoje a také základy etiky a životního stylu. Současné pojetí rodiny má tendenci být chápáno jako sociální skupina či společenství, která žije v soukromém prostoru, domě, bytě a dokáže uspokojovat potřeby, péči i základní potřeby dětí. (Průcha a spol., 2008, s. 211)

Rodina každému jejímu členu umožňuje, aby v ní našel oporu, ztotožňoval se s ní a zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si zachovával svou osobnost. Rodina je prostředím, kde si lidé k sobě vytvářejí vztahy, ve kterých musí spolu komunikovat. Všechno, co říkají a dělají, dostává komunikační význam. (Matoušek, 1993, s. 71)

Rodina patří k nejstarší lidské společenské skupině, může jít také o společenství, které je spjaté různými vztahy, jak navenek, tak i uvnitř. Má svou historii, prochází neustálými změnami, jak velikostí, tak i začleněním do společnosti. Adaptuje se na aktuální situaci, které se přizpůsobuje. Jedním z hlavních posláních rodiny je zabezpečit členy rodiny, dát jim péči a ochranu, a to zvláště v situaci, kdy některý člen rodiny není schopen se o sebe postarat. Rodina dává pocit bezpečí a jistoty v kruhu svých nejbližších. (Dunovský, 1999, s. 91)

V tradičním pojetí jde o skupinu, která je spojena pokrevními pouty příbuzenství nebo právním svazkem, to znamená sňatkem či adoptí. Rodina v období novověku předala své tradiční úkoly státu, tím se rodina stala sama závislá na státu. Některé úkoly rodině zůstaly, a to výchova a emocionální podpora dětí. (Matoušek, 2008, s. 177)

Rodina je jediné místo na celém světě, kde nám může být poskytnuta potřebná péče a podpora, uchlácholit zraněné duše, zvýšit sebevědomí a také zajistit chod věcí. Rodina je místem pro správnou výchovu a růst osobnosti. Aby dokázala plnit svůj cíl, musíme ji pravidelně sledovat, znovu utvářet a měnit. (Satirová, 1994, s. 130)

1.1 Funkce rodiny

Rodina, která je definována jako malá sociální skupina, které připadá nezastupitelná úloha v procesu socializace. Jde o primární skupinu, která je důležitá pro sociální subsys-

tém společnosti. Rodinný život se představuje jako uznávaná hodnota, díky nim společnost vytváří tlak na jednotlivce a představuje jim pravidla chování. (Mühlpachr, 2008, s. 152)

Funkce rodiny se utváří ve spojení se společenskými změnami a výměnou kulturních faktorů, které ovlivňují postavení rodiny ve společnosti i mimo ni. Funkce rodiny se historickým vývojem změnila, vyměnila či upravila a prohloubila určité funkce. V nynější době určují místo rodiny ve společnosti některé základní funkce.

Mezi nejdůležitější funkce rodiny můžeme zařadit: biologicko-reprodukční, socializačně-výchovnou, ekonomicko-zabezpečovací a emocionální. Můžeme definovat podle Mühlpachre s aspekty Krause.

1. Biologicko-reprodukční – jedná se o funkci, která uspokojuje biologické potřeby, díky kterým se také uspokojují potřeby pokračovatele rodu. (Mühlpachr 2009, s. 152)

Jde o udržení života početím s následným porodem nového člověka. Někde se také označuje jako sexuální výchova, kde se rozděluje na sexuální aktivity „pro radost“ a „pro reprodukci“. Nachází zde svůj vlastní smysl vztah muže a ženy, ze kterého vzniká nový člověk. Ten nachází svou genetickou výbavu. Nejde pouze o to přivést dítě na svět, ale také mu zajistit bezpečí a vhodné podmínky pro život. Pro svůj rozvoj potřebuje společnost pevnou obnovenou základnu. Důležitý zájem spočívá v tom, aby se rodil dostatečný počet dětí, který bude tyto perspektivy naplňovat. V současnosti však čím dál častěji partneři plánují pouze jedno dítě. V nynějším světě se ženy stávají matkami v pozdním věku života čím dál častěji. (Kraus, 2008, s. 81)

2. Socializačně-výchovná – rodiče jsou nejdůležitější vychovatelé. Výchova probíhá v rodině, ale také ve škole, kde probíhá mimo rodinná pravidla. Socializace je přeměna biologické bytosti v bytost společenskou, jedná se o celoživotní proces. Rodina se považuje za první socializační skupinu, která dítě učí aklimatizovat se během života, osvojit si podstatné návyky a styl chování v běžných situacích ve společnosti. Hlavní úloha tohoto procesu je nadále příprava dětí a mladistvých na vstup do běžného života. (Kraus, 2008, s. 82)

Také pozitivní emocionální vztahy i atmosféra v rodině jsou východiskem pro nejvýznamnější rodinnou funkci, která zabezpečuje společenskou kontinuitu. Tato funkce se zabývá samotným dítětem, péči o něj, o výchovu, snahu porozumět jeho potřebám a požadavkům, rozvíjet všechny jeho vlohy a síly, prosazovat jeho nejlepší zájmy, snažit se

o jeho ochranu před nepříznivými situacemi a učit jej, aby se zvládl takovým situacím postavit a vyřešit je sám.

3. Ekonomicko-zabezpečovací – často nazývána také vyživovací funkce, rozděluje se na dvě stránky, a to na hmotné zabezpečení rodiny a všech příslušníků a na zapojení rodiny do výrobní a nevýrobní sféry. (Mühlpachr, 2009, s. 153)

Rodina se řadí do významných prvků v oblasti ekonomického systému společnosti. Členové rodiny se zapojují jak do výrobní, tak i nevýrobní sféry. Ve sféře výkonu daného povolání se samotná rodina stává výzkumným konzumentem, na kterém je závislý trh. Dnešní ekonomická funkce zaznamenala daný posun, kdy se vracíme k podobě rodiny, která tvoří samostatný ekonomický oddíl, jedná se tedy o rodinnou firmu. Tato funkce se nevztahuje pouze na dítě, ale na všechny členy dané rodiny. Nynější rodina se stala spotřební jednotkou, která je velmi závislá na výrobní funkci společnosti. Ovšem některé prvky výroby se dají pokládat za interní činnost rodiny, které se starají o hmotné zabezpečení rodiny – jde o umývání nádobí, přípravu jídla, úklid. Zabezpečovací funkce se nenaplnuje pouze v oblasti materiální, ale přechází i do oblasti duševní, sociální, či duchovní. Tato funkce má tedy poskytnout životní jistoty svým členům. (Kraus, 2008, s. 82)

4. Emocionální – jak rodiče k dítěti, tak i dítě k rodičům si vytváří emocionální citovou vazbu, tudíž uspokojují své citové potřeby a pocít jistoty vzájemné podpory. (Mühlpachr 2009; 153)

Žádná jiná organizace nedokáže vytvořit citové zázemí, které je naplněné láskou, pocitem jistoty a bezpečí, a tak podstata a smysl nemohou být nikdy proměněny. (Kraus 2008, s. 83)

Životní jistoty v moderní rodině spočívají ve vnitřních vztazích, proto se tato funkce rodiny stává významnou, zvláště ke zvýšené nestálosti rodiny. Emocionální funkce rodiny je vázaná na daného člověka v rodině, který je zralý, odpovědný, pro něho je citový vztah trvalou jistotou a zabezpečuje citové zázemí pro celou rodinu. Současně jde o jednu z nejdůležitějších podmínek i jedním z následků společnosti. Je důležitá jak pro dospělé, tak i děti v různých podobách. Potřeba zdůraznit, že při zájmu o školní prospěch svého dítěte, který vychází z emocionality, zabezpečuje harmonický stav rodiny dokonce i dojem celkového uspokojení a uspokojení pro celou rodinu. (Kraus 2008, s. 83)

1.2 Problémové funkce rodiny

Problémové funkce rodiny můžeme definovat podle Dunovského. Osobně se s tímto rozdělením problémových funkcí ztotožňuji.

1. Porucha biologicko-reprodukční – bezdětnost, kdy rodiče nechtějí mít dítě z důvodu kariéry; neplánované rodičovství – rodiče nejsou ještě připraveni mít děti, nemají dostatek financí, nebo jim jejich zdravotní stav neumožňuje vykonávat tuto roli. Jeden velmi vážný problém představuje bezohledné rození dětí do velmi špatných životních podmínek. Někdy se stanou rodiči lidé, u kterých není zdravotní stav natolik dobrý, aby se dokázali postarat o dítě a dobře vykonávali rodičovskou roli. (Dunovský, 1986, s. 13)

Druhá část – biologicko-reprodukční poruchy – zaměřuje se na rodinu, ve které se objevuje dítě s postižením. Postižení může být různé, ať již duševní, smyslově či tělesné. Postižené dítě v rodině přináší celou řadu různých obtíží jak pro rodiče, sourozence postiženého dítěte, tak i pro fungování celé rodiny. (Dunovský, 1986, s. 14)

Tato funkce je ve vztahu s ekonomicko-zabezpečovací funkcí, hlavně k jejímu standardu. Ten se mění se zvyšujícím se počtem dětí. (Dunovský, 1986, s. 14)

2. Porucha ekonomicko-zabezpečovací – rodina nemá dostatek finančních prostředků z důvodů odmítání rodičů zapojit se do výrobního procesu, aby dokázali zabezpečit sebe i svou rodinu a získali potřebné prostředky ke svému životu. Rodina se stává závislá na sociálním systému. (Dunovský, 1986, s. 14)

Ekonomicko-zabezpečovací funkce rodiny není otázkou pouze materiální stránky, jde i o stránku sociální s psychologickými, právními a s různými aspekty, její trvalosti i pevnosti. (Dunovský, 1986, s. 15)

Zvláštní skupinou neplnící zcela tuto funkci jsou rodiny s větším počtem dětí, kde je viditelně nízký příjem, jde tedy o nízké ekonomické zabezpečovací rodiny. Rodiče nejsou schopni zabezpečit ekonomickou funkci rodiny, tato situace může být zapříčiněna nemocí, invaliditou či starším věkem rodičů. (Dunovský, 1986, s. 14)

3. Porucha emocionální funkce – právě emocionální funkce je pro každého jedince velmi významná, jelikož jakákoliv její porucha zasahuje všechny sféry našeho života v rodině. (Dunovský, 1989, s. 15)

V životě dítěte by měla být klidná, vyrovnaná atmosféra, o kterou je dítě rozvratem rodiny, rozvodem rodičů, sociálním osířením či dokonce týráním nebo zneužíváním připra-

veno. Výchovný socializační proces je pak touto situací poznamenán a jedinec pak ztrácí citové zázemí i pocit jistoty v rodině. (Dunovský, 1989, s. 15)

Nezájmem o dítě ze strany rodičů může vést dokonce k takové situaci, kdy je život dítěte vážně emocionálně ohrožen a je poškozován jeho zdravý vývoj. V takové situaci je podpora a pomoc ukončena a dítě je následně odebráno z rodiny. Když se rodiče nechtějí starat o své dítě a plnit tak svou rodičovskou zodpovědnost, přestávají vlastně rodiči být. Jde buď o dobrovolné vzdání se dítěte, což podle našeho zákona je možné pouze v případech, kdy rodiče souhlasí s osvojením nebo z rozhodnutí soudu, nebo o úkon tzv. „zbavení rodičovských práv“, kdy jsou rodiče zbaveni rodičovských práv prostřednictvím soudu. (Dunovský, 1989, s. 20)

4. Porucha socializační funkce – je nejdůležitější funkce, protože je ve vztahu se všemi ostatními funkcemi. Děli se na tři odvětví:

a) Rodiče se nemohou starat o dítě – jestliže se rodiče nemohou o dítě starat, může to být způsobeno následujícími faktory: nepříznivými přírodními podmínkami a situací, narušením fungování celého systému (válka, hladomor), a především pak poruchou celé rodinné činnosti – jako příklad uveďme např. nemoc, invaliditu či úmrtí rodiče. Existují příklady, kdy se rodiče nemohou o dítě starat kvůli zdravotnímu stavu dítěte, který neumožňuje mít dítě v domácí péči (například dítě s Morbus Perthes). (Dunovský, 1999, s. 104)

b) Rodiče se nedovedou starat o dítě – důvody, proč se rodiče nedovedou starat o své dítě, můžeme hledat v rodinném systému či v rodičích samotných. Jedná se o situaci, kdy rodiče nejsou schopni dětem zabezpečit alespoň přiměřený vývoj a uspokojit jejich potřeby, alespoň ty základní. Taková situace může nastat v případě nezralosti rodičů, anebo neschopni přijmout zodpovědnost za nemanželské či handicapované dítě. Také sem spadají případy, kdy rodiče nejsou schopni přijmout základní společenské normy. Částečně sem můžeme zařadit i děti rozvedených rodičů, kteří netuší, jak se v těchto konfliktních situacích chovat. (Dunovský, 1999, s. 104)

c) Rodiče se nechtějí o dítě starat – tato kategorie se zabývá případy, kdy se rodiče o své dítě nechtějí starat. Příčiny těchto situací vycházejí z nejrůznějších poruch osobnosti člověka, které následně zapříčiní neplnění rodičovských povinností. Zájem ze strany takového rodiče o dítě je malý, někdy dokonce žádný. Rodiče nevěnují dětem potřebnou péči, v některých případech dokonce své děti opouští. Z pohledu sociálně diagnostiky jde o sociálně osířelé dítě, které je bezprostředně ohrožené svým rodinným prostředím. Výsledkem

těchto forem poruch rodiny je nedostatečná nebo žádná péče o dítě, kterou můžeme v konečném důsledku označit jako zanedbávání dítěte v oblasti somatické a psychické. (Dunovský, 1999, s. 104-105)

1.3 Typologie rodiny z hlediska funkčnosti

Typologie rodin přispívá k uspořádání velmi nepřehledné a variabilní oblasti, kterou tvoří rodiny. Slouží v nejčastějších případech k didaktickým účelům. Celá složitost problematiky je v typologii rodin značně redukována, ale toto zjednodušení je úmyslné a vede k lepšímu pochopení a porozumění. Za jednotlivými typy rodin bychom měli spatřit jedinečnost, neopakovatelnost každého systému rodiny. Avšak mezi jednotlivými vyhraněnými typy rodin se předpokládá existence nevyhraněných či smíšených typů, takže většina rodin se nedá zařadit k „čistým“ typům rodiny. (Sobotková, 2001, s. 51)

Zde je typologie rodiny z hlediska funkčnosti:

Funkční rodina – někdy též nazývaná zdravá i harmonická. Zajišťuje dobrý vývoj všem svým členům, dále zajišťuje ochraňující prostředí, životní potřeby a poskytuje vzájemnou oporu. (Dunovský, 1986, s. 29)

Problémová rodina – rodina má narušenou jednu nebo více funkcí, které ovšem nenarušují rodinný systém, vývoj a výchovu dítěte. Rodina je schopna vlastními silami nebo díky menší jednorázové či krátkodobé pomoci někoho mimo rodinu zvládnout tyto funkce řešit. Ze strany pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí jsou tyto rodiny sledovány je jim věnována zvýšená pozornost. (Dunovský 1986; 29-30)

Dysfunkční rodina – rodina, jež má problémy s některými narušenými funkcemi či se všemi. Tyto funkce ohrožují nebo poškozují jak rodinný systém, tak vývoj a výchovu dítěte, ale dítě není zapotřebí brát z rodiny pryč. Rodina již není schopna zvládnout tuto situaci sama a je zapotřebí učinit řadu opatření zvenčí, která označujeme názvem sanace rodiny. (Dunovský, 1986 s. 30)

Afunkční rodina – rodina neplní své funkce a dítěti závažným způsobem škodí nebo jej dokonce ohrožuje v samotné jeho existenci. Sanace takové rodiny je zbytečná a bezpředmětná. V takovém případě je nutné opatření, které dítěti může jedinečně přispět, a to vzít dítě z této rodiny a umístit jej do rodiny náhradní či k prarodičům nebo blízké rodině. (Dunovský, 1986, s. 31)

1.4 Klinické rodiny jejich typologie

Rodina, která je nebo byla kvůli svým potížím v kontaktu s represivní či pomáhající zařízení. (Matoušek, 2008, s. 177)

1.4.1 Rodina zanedbávající, či týrající děti

Za špatné zacházení s dítětem můžeme označit úmyslné či neúmyslné chování rodičů či jiné fyzické osoby, která se stará o nezletilé dítě. V současnosti se toto poškozování dětí dělí na čtyři typy: **tělesné týrání** – jeho nejčastější podobou je bití, topení ve vodě, odpirání jídla a tekutin, dušení. Dále jde o **sexuální zneužívání** – zahrnuje sexuální styk mezi příbuznými či styk s náhradním rodičem, také účast na výrobě pornografie. Dalším typem je **zanedbávání**, které je spojeno s opomíjením výzkumných potřeb dítěte, nebo opouštěním dětí. **Emoční týrání** – spočívá v terorizování, neustále kritice, neustálých nadávkách a jiných druzích ponižování. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005, s. 27)

Pojem zanedbávání je prvek ze syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – CAN. Jedná se o nejčastější formu špatného zacházení v rodinách s dětmi. Oběti psychického násilí a zanedbávání bývají nejhůře zjistitelné. Takovéto děti jsou dlouhodobě ohrožené a důsledky takového jednání mohou vést k vážnému ohrožení jejich růstu a vývoji. Brzká pomoc rodičům v péči o děti i v ustálení funkcí rodiny je jednou z nejdůležitějších věcí pro rozvoj a vývoj osobnosti dítěte. Jde o jakékoliv vědomé či nevědomé aktivity - dopouští se jich většinou rodič či osoba, která je pověřena výchovou dítěte - jejichž důsledkem dojde k poškození zdraví samého a zdravého vývoje u dítěte. Nejhorší formou je zavinění smrti dítěte. (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 35-38)

1.4.2 Rodina s týraným rodičem

Domácí násilí – jde o násilné chování mezi dospělými žijící v jedné domácnosti. Jde o vynucování něčeho, co je jinak nedosažitelné, také může jít o odplatu i na jiné osobě než té, která křivdu způsobila. V obou případech jde o frustraci násilníka. Domácí násilí páchají osoby, které k němu mají konstituční sklony. (Matoušek, 2008, s. 50)

Nejen děti, ale i jeden z rodičů může být týraný či zneužívaný. Většinou jsou týráni dospělí svým protějškem, ale nemusí tomu tak být vždy, tyranem může být i dospívající dítě. O zneužívání se může jednat také v případě zatěžování jedince nesmyslnými požadavky, které jsou nad míru sil dané osoby.

Týrání se rozděluje na určité formy násilí, zahrnuje spektrum: od bití po sexuální násilí. Pro jedince, kteří se ocitli v takové to životní situaci, jsou zřízeny azylové domy, kam se může týraný rodič, případně i se svými dětmi, v momentě, kdy týranému rodiči ubližuje jeho partner, uchýlit. Terapie osob, které týrají své protějšky je náročná a svízelná, často ji totiž odmítají, podle nich nikdo nemá právo zasahovat do toho, jak se mají ke svým protějškům chovat. Jedním z řešení je rozvod, pokud má k němu týraný rodič dostatek odvahy. (Matoušek, 2002, s. 90-91)

Oběti domácího násilí mohou trpět posttraumatickým stresovým syndromem, jiné můžou trpět i depresí, jejichž symptomy můžou být nenápadné. Spolupráce s odborníkem je důležitá ve všech případech. Chování obětí může být osobami nezasvěcenými do projevů traumatu mylně vysvětlováno v neprospěch obětí. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 111)

1.4.3 Rodiny v rozvodu

Manželství – jde o trvalý svazek mezi mužem a ženou, který je legitimovaný náboženstvím či státem, jejichž hlavním, tradičním úkolem je vychovávat děti. Nejvíce je manželství ohroženo nevěrou, neshášenlivostí partnerů a necitlivostí. Manželství může zaniknout z důvodu rozvodu nebo úmrtí jednoho z partnerů. (Matoušek, 2008, s. 97)

Rozvod je extrémní změna, kdy osobností složky mezi mužem a ženou na sebe navázaly a nyní zanikají, či může jít o dlouhodobější poškození. Ne vždy zaniknout jen vztahy mezi samotnými rozvedenými manželi, ale mohou se narušit či úplně zrušit vztahy mezi blízkými lidmi. V ČR může podat návrh na rozvod jen jeden z manželů, jde tedy o tzv. sporný rozvod nebo můžou podat návrh o rozvod oba manželé, tady jde o tzv. nesporný rozvod. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 157)

Děti se téměř vždycky vyskytují v dosahu rodičovských konfliktů. Dítě se ocitá v nepříznivé situaci, kdy je v konfliktu loajalit pro něj nejdůležitějších bytostí celého svého života. Samotné dítě si nedokáže uvědomit, o co vlastně přišlo. Při odchodu jednoho z rodičů z domova, většinou jde o otce dětí, se s touto ztrátou vyrovnává těžce dívka i chlapec. Následuje situace, kdy v domácnosti chybí otec, udržuje s dětmi kontakt, ale jde většinou pouze o víkendy, kdy chce děti spíše zabavit, nikoliv být rodič, jako v každodenním životě. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 158)

1.4.4 Rodina s členem závislým na alkoholu

Alkoholová závislost – tužba po přijetí alkoholu do těla, kterou nemá závislý člověk pod kontrolou. Dostává se díky této závislosti do nepříznivých situací, jako jsou problémy v práci, ve vztahu a má i negativní vliv na zdraví. (Matoušek, 2008, s. 23)

Mezi typické znaky závislosti řadíme neschopnost závislé osoby, ovládat svoje chování. V případech, kdy se sám závislý člověk snaží zbavit závislosti, se mu to nedaří. Jeho potřeba užívat látku, na které je závislý, je tak silná, že vždy tato potřeba převládne a dostane podobu velmi silné touhy. Aby závislá osoba dosáhla stejného uspokojení z návykové látky jako v minulosti, musí neustále zvyšovat její dávku. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 121)

Typickou rodinu alkoholika nelze popsat, taková rodina vlastně neexistuje, neboť alkohol hraje v různých rodinách různé role. P. Steinglasse, který se zabýval touto problematikou, rozlišoval tři fáze alkoholismu; jsou to tyto: rodina v aktuální fázi, v suché fázi a ve fázi přechodné. Díky svému pozorování posuzoval pijící rodiny, za více organizovanější. Domníval se, že alkohol je první signál stresu, který je srovnatelný s psychiatrickým příznakem, také má homeostatickou funkci. (Matoušek, 1993, s. 104)

Rodičova závislost může nepříznivě ovlivnit fyzický, psychický a sociální vývoj dítěte. Nežádoucí vliv na děti má obzvláště matka, která může svým chováním díky závislosti způsobit dítěti celoživotní následky již v době těhotenství. Může jít o poškození mozku, či jiné vývojové vady. Rodič dostatečně nevnímá potřeby dětí nebo je vidí jako své omezení, je-li pod vlivem návykových látek. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 122)

1.4.5 Rodina dítěte s postižením

Narození dítěte s postižením ztělesňuje pro jeho rodiče trauma. Rodič se se svým dítětem, i když ještě nenarozeným ztělesňuje; aby si připadal normální, touží mít normální i dítě. Reakce při narození postiženého dítěte je u matek popisována, jako „narcistické trauma“, které vyvolává různé typy ochranných reakcí. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 99)

Reakce rodiny při zjištění narození dítěte s postižením se označuje jako analogická reakce rodiny, je to stejný případ, jako by zemřel některý člen rodiny. V takových případech mohou být rodinná pouta oslabena nebo se rodina může stát tzv. ostrovem neštěstí, který se uzavírá před světem. Rodina však může mít i opačný náhled na věc, přehodnotí své dosažené hodnoty a obohatí se tím, co se stalo. (Matoušek, 1993, s. 98-99)

Rodinám by v takové situaci měla být poskytnuta psychologická podpora. V nejlepším by měla pomoc být poskytnuta již v porodnici, aby k přijetí dítěte a úspěšné adaptaci došlo co nejdříve. Zda rodiče budou vychovávat dítě doma sami nebo si zvolí ústavní formu výchovy, záleží zcela na nich. Při rozhodování je důležitý přímý fyzický kontakt s dítětem, který by měl být podporován i v situaci, že se dítě nachází v inkubátoru. Odborník by měl podat dostatek informací o možných důsledcích jakékoliv volby. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 101-102)

2 SANACE RODINY

Sanací rodiny neboli podporou rodiny označujeme postupy, které podporují fungování rodin, jsou opakem postupů pro vyčlenění určitého člena rodiny z důvodu, že někoho ohrožuje. Může jít i o opačný efekt, kdy je sám ohrožen někým z rodiny. V současnosti se prosazuje názor, který se přenáší do praxe sociální práce, že sanace rodiny by měla být první volba pro řešení většiny případů, kdy je sociální služba zajištěna kvůli výskytu domácího násilí. Sanace rodiny se neorientuje pouze na domácí násilí, ale má větší pole působnosti, může jít o doplňující léčbu závislosti u dospělých lidí. Může jít také o podporu rodiny od odborníka, terapii poskytovanou celé rodině nebo navštěvování dětí denního centra. (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 17)

Cílem sanace rodiny je předcházet, snížit nebo úplně odstranit příčiny ohrožení dítěte a poskytnout pomoc a podporu jak rodičům, tak i dětem. Hlavním cílem je zachování celé rodiny. Jde o činnosti, které se zabývají tím, aby nedošlo k odebrání dítěte rodičům, o kontakt rodičů dítěte při odebrání dítěte mimo domova i k rychlému a bezpečnému návratu dítěte zpět domů. Součástí sanace rodiny je i podpora pro zachování kvalitních změn v rodině po návratu dítěte ze zařízení pro výkon ústavní výchovy. (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 18)

2.1 Základní znaky sanace rodiny

Je sestaven multidisciplinární tým sanace rodiny, který má jasně stanoveného koordinátora.

Členové multidisciplinárního týmu jsou vždy pracovníci sociálně-právní ochrany dětí, pracovníci centra pro sanaci rodiny či pracovníci pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jde-li o dítě, které je umístěno aktuálně mimo rodinu, odborníci pracují s rodinou dítěte či se samotným dítětem.

Není-li v blízkosti pracoviště centra pro sanaci rodiny, je samotná sanace pro ostatní odborníky náročnější, avšak lze ji při zachování multidisciplinarity zvládnout a realizovat. Úkoly jednotlivých pracovníků v týmu jsou všem pracovníkům zcela známé, tým pracuje podle předem známých pravidel.

Pravidla nejsou známé pouze multidisciplinárnímu týmu, ale i samotné rodině. Všichni zúčastnění s nimi souhlasí a dodržují je, pokud nedojde k výraznému zhoršení situace a nutnosti zasáhnout pracovníka sociálně-právní ochrany dítěte.

Dítě i rodiče vědí, že jsou zařazeni do programu sanace rodiny, podílejí se na plánování sanačního plánu a souhlasí s ním. (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 18)

2.2 Legislativa

V problematice sociálních služeb pro rodiny s dětmi můžeme využít tuto legislativu.

2.2.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Sanace rodiny je obsažena v novele zákona č. 359/1999 Sb. K sanaci rodiny se vztahují následující změny:

Obecní úřad obce s rozšířenou působností může uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud rodiče nezajistili dítěti odbornou pomoc, ačkoli dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a tamní úřad takovou pomoc předtím doporučil, nebo nejsou-li rodiče schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné pomoci (§ 12 odst. 1 a, b)

Obecní úřad obce s rozšířenou je povinen poskytnout rodiči pomoc po umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy, nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, spočívající zejména v pomoci uspořádat rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny, při řešení životní a sociální situace, včetně hmotné úrovně rodiny, v pomoci při spolupráci s orgány za účelem také zprostředkuje rodiči pomoc poradenského zařízení. (§ 29 odst. 2 a, b):

- a) nejméně jednou za tři měsíce navštívit dítě, kterému byla nařízená ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova,
- b) nejméně jednou za tři měsíce navštívit rodiče dítěte, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova.

Sociálně-právní ochraně dětí spočívá zvláště k ochraně dětí na jejich vývoj a řádnou výchovu, dále chrání zájmy dítěte i jeho jmění. Dále se snaží obnovit narušené funkce rodiny, či zabezpečení náhradní výchovu v rodinném prostředí, kdy dítě nemůže být vychováváno ve svém rodinném prostředí. (§ 5 odst. 1)

Sociální právní ochrana se také zabývá zájmem a blahem dítěte ochranu rodiny a rodičovství i výchovou a péčí v rodině. (§ 5 odst. 2)

Poslání sociálně-právní ochrany zajišťuje práva dítěte na život, na jeho vývoje, dostatečnou rodičovskou péči, identitu dítěte, svobodu myšlení či náboženství, také zahrnuje

ochranu před jakýmkoliv zanedbáváním, tělesným či duševním násilím, zneužíváním. Zahrnuje ochranu práv a zájmů dítěte, které jsou upraveny v právních předpisech.

2.2.2 Zákon o sociálních službách

Zákon o sociálních službách je zákonná opora, která napomáhá rodinám, které jsou sociálně vyloučení nebo jsou vyloučením ohrožené.

Rozsah a forma pomoci, podpory, která je poskytována prostřednictvím sociálních služeb by měla být taková, aby zachovala lidskou důstojnost osob. Pomoc by měla vycházet z individuálních potřeb dané osoby, podporovat je v činnostech, které vedou k zabránění, omezení setrvávání nebo prohloubení nepříznivé situace, naopak vést k sociálnímu začlenění.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, obsažené v §65 v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jsou nedílnou součástí souboru služeb a programů – sanace rodiny. Jsou zařazeny mezi služby sociální prevence, které pomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, jež jsou ohroženy z důvodu krizové sociální situace, životními návyky a způsobem života vedoucím ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňujícím prostředím a ohrožením práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby.

Cílem sociální prevence je pomáhat osobám k zdoání jejich nežádoucí sociální situace a chránit lidi před vznikem rozšiřování nepříznivých společenských jevů.

2.2.3 Zákon o rodině

Zákon o rodině spravuje základní instituty rodinných vztahů. V případech, kdy je řádně ohrožena výchova dítěte, může soud nařídit výchovné opatření, které v konečném důsledku brání výkonu rodičovských práv. K tomuto opatření dojde až ve chvíli, kdy poradenské preventivní kroky, které byly předány rodičům, nevedly ke zlepšení situace v rodině. Soud může rodičovskou zodpovědnost omezit pomocí výchovných opatření. Může jít o napomenutí či dohled, jedná se o kroky, které mohou účinně posilovat preventivní doporučení rodině. V případě, kdy rodiče z nejrůznějších důvodů nemůžou zabezpečit péči o dítě, či v případech, že je výchova narušena nebo ohrožena a žádné z výchovných opatření nevedlo k zlepšení situace, soud může nařídit jeden z následujících kroků: svěřit výchovu dítěte do péče jiné fyzické osobě, svěřit jej do pěstounské péče, vydat předběžné opatření či navrhnout ústavní nebo ochrannou výchovu. (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 46)

2.3 Sociální služby pro rodinu s dětmi

Sociální služby jsou poskytovány lidem, kteří jsou společensky znevýhodnění s cílem zlepšit kvalitu jejich života či je začlenit do společnosti v maximálně možné míře, či společensky ochránit před možnými riziky, kterými jsou tito lidé nositeli. Sociální služby zohledňují jak samotného uživatele, tak i jeho rodinu, skupinu do které patří. (Matoušek, 2007, s. 9)

Sociální služby nabízejí preventivní programy. Můžeme říct, že jde o působení na lidi, kteří se nedopustili špatného zacházení s dítětem. Označujeme ji jako tzv. primární prevenci. Také působí na lidi, u kterých lze předpokládat zvýšené riziko špatného zacházení s dítětem. Zde se jedná o tzv. sekundární prevenci. Do cílové skupiny preventivních programů nezařazujeme pouze rodiče, ale i o pedagogy, lékaře či sociální pracovníky, kteří jsou v kontaktu s rodinou, v níž by mohlo být ohrožené dítě. Tyto osoby by měli být schopné rozpoznat příznaky, že by se v dané rodině mohla objevovat dysfunkce. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010)

Jedním typem preventivního programu pro rodiny s dětmi jsou skupinové programy v rodinách, které mohou být provozovány svépomocí nebo mohou být vedeny odborníkem. Tyto programy se často konají v komunitních centrech, které poskytují i jiné služby. U rodin, ve kterých se už projevila dysfunkce, již vyžadují více než vzdělávací aktivity. Je jim doporučena soustavná terapie. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010)

Jsou to následující typy služeb, které se spadají pod určitou oblast: pedagogicko-psychologická poradna, poradna pro rodinu, manžele a mezilidské vztahy, odlehčovací služby, denní a týdenní stacionáře, osobní asistence, raná péče, azylové domy, nízkoprahové zařízení dětí a mládeže, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

2.3.1 Sociální poradenství

První oblastí je sociální poradenství, kde rozeznáváme dva druhy sociálního poradenství. Základní sociální poradenství, ve kterém poskytují důležité informace, které napomáhají k řešení nežádoucí sociální situace. A odborné poradenství, ve kterém je poskytováno poradenství s daným zaměřením na jednotlivý okruh sociálních skupin. (Zákon č. 108/2006Z.z)

2.3.1.1 Pedagogicko-psychologická poradna

Poradenské zařízení, které je zaměřeno na potíže ve výchově a školního vzdělávání dětí a mládeže. O vyšetření může zažádat rodič dítěte, škola, lékař nebo samo dítě, které je starší 15 let. Poradna zjišťuje školní zralost dítěte, posuzuje, zda je vhodné dítě s postižením dát na speciální základní školu či nikoliv. Diagnostikuje a léčí poruchy učení. (Matoušek, 2008, s. 134)

2.3.1.2 Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy

Poradny, které poskytují službu partnerům před manželstvím, manželům i rodinám. Dále poskytují rozvodovou i po rozvodovou terapii. Obvykle u jednoho případu se realizují dvě až čtyři sezení. Některé poradny nabízejí i poradnu pro adoptivní rodiče či skupinovou psychoterapii. (Matoušek, 2008, s. 142)

2.3.2 Služby sociální péče

Další oblast jsou služby sociální péče. Jsou to služby, které pomáhají lidem zabezpečit, aby v co největší míře byli soběstační a dokázali se zapojit do běžného života v co největší míře. Když je jejich stav natolik vážný, že nelze zabezpečit tyto cíle, je potřeba zajistit důstojné, klidné prostředí a zacházení. (Matoušek, 2008, s. 190)

2.3.2.1 Odlehčovací služby

Služba, která je poskytována ambulantně, terénně či pobytově. Je poskytována především osobám, které se celoročně starají o svou blízkou osobu s určitým postižením. Cílem této služby je umožnit pečující osobě potřebný odpočinek, nabrat novou sílu do další dny. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005, s. 48)

Základní činnosti, které služba obsahuje:

- pomoc, při zvládání běžných úkolů
- dopomoc při osobní hygieně
- dopomoc či poskytnutí stravy a její zajištění
- zajištění ubytování v případě pobytové služby
- vzdělávací, výchovné a aktivizační činnosti (Zákon č. 108/2006)

2.3.2.2 *Denní a týdenní stacionáře*

Služba je poskytována ambulantně či pobytově osobám, kteří mají sníženou soběstačnost z důvodů chronického, duševního onemocnění nebo zdravotního postižení a potřebují pravidelnou pomoc druhé fyzické osoby. Služba zajišťuje tyto základní činnosti:

- zajištění ubytování v případě pobytové služby
- zajištění stravy, případná dopomoc
- poskytována sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při obsluze běžných úkonů o svou osobu
- pomoc či dopomoc při osobní hygieně (Zákon č. 108/2006)

2.3.2.3 *Osobní asistence*

Jedná se o terénní službu, která je poskytována osobě s nižší soběstačností z důvodu zdravotního postižení a jeho situace potřebuje pomoc jiné fyzické osoby. Služba zajišťuje tyto činnosti:

- dopomoc při zvládnutí běžných úkonů o sebe
- pomoc při osobní hygieně
- pomoc při chodu domácnosti
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím (Zákon č. 108/2006)

2.3.3 *Služby sociální prevence*

Poslední oblast v sociálních službách, jsou služby sociální prevence. Tyto služby jsou poskytovány osobám, které jsou ohroženy krizovou sociální situací, jejich způsob života je vede ke konfliktu se společností se sociálně znevýhodňujícím prostředím a trestnou činností druhých osob. Služby se snaží předejít sociálnímu vyloučení. (Matoušek, 2008, s. 191)

2.3.3.1 *Raná péče*

Služba, která je poskytována dítěti a rodičům dítěte do sedmi let, jehož vývoj je nepříznivě ohrožen v důsledku špatné sociální situace nebo které je zdravotně postižené. Tato služba je zaměřena na oporu rodině a podporu vývoje dítěte zřeteli na jeho specifické potřeby. Jde o terénní, popřípadě ambulantní službu. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005, s. 49)

Služba zajišťuje tyto základní činnosti:

- vzdělávací, výchovné a aktivizační činnosti
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutická činnost
- pomoc při uplatňování práv, při vyřizování osobních záležitostí (Zákon č. 108/2006)

2.3.3.2 Azylové domy

Azylové domy jsou určeny pro matky s dětmi, které se dostaly do nepříznivé životní situace. Tyto ženy potřebují jak přístřeší, tak i sociální, zdravotní, psychologické služby odborné poradenství. Hlavním z cílů je zajistit pomoc při hledání řešení problémů a v budoucnu zajištění samostatného života. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005, s. 48)

Služba poskytuje tyto činnosti:

- poskytování stravy nebo pomoc při zabezpečení stravy
- poskytnutí ubytování
- pomoc při uplatňování práv, při vyřizování osobních záležitostí (Zákon č. 108/2006)

2.3.3.3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Služba je poskytována ambulantně, někdy terénně dětem od 6 do 26 let, které mohou být ohroženy společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu života dítěte, pomoci jim lépe chápat jejich sociální prostředí a najít řešení jejich nepříznivé situace. Služba zajišťuje tyto činnosti:

- vzdělávací, aktivizační a výchovné činnosti
- zprostředkování kontaktů se společenským prostředím
- poskytuje sociálně terapeutickou činnosti
- pomáhá při uplatňování práv, při vyřizování osobních záležitostí a oprávněných zájmů (Zákon č. 108/2006)

2.3.3.4 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi obsahují základní činnosti, jako jsou:

- poskytování pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- také poskytování výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- dále zprostředkování kontaktů se společenským prostředím
- poskytování sociálně terapeutické činnosti

Jednotlivé činnosti sociálně aktivizační služby jsou charakterizované následovně:

Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí: poskytuje pomoc rodičům a dětem, kteří se nachází v obtížné sociální situaci, aby mohli využít svých možností i práv, na která mají nárok, aby pochopili, co všechno potřebují k použití nároku doložit, aby se jim práva a nároky propojovaly se zodpovědností za sebe samy i život ostatních členů rodiny a aby nebyli sami sobě překážkou k jejich využití.

Výchovné vzdělávací aktivizační činnosti: rodiče v rámci těchto činností, pomocí zvýšené motivace a praktického nácviku, které prohlubují dovednosti ve výchově dítěte, také k nácviku rodičovského a partnerského chování. Jde především o vedení rozhovorů, ve kterých si rodiče nacvičují konkrétní dovednosti např.: porozumění chování dítěte, podpora jejich celkového vývoje. Rodiče jsou také motivováni k nalezení a udržení přiměřeného zaměstnání.

Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: tato činnost je zaměřena například na matky na mateřské dovolené, zprostředkování kontaktu mateřských center, přehled o rekvalifikačních kurzech. Tato služba je také vhodná pro děti, které se nedokážou zařadit do vrstevnické skupiny. Jejich rodiče jsou podporováni, aby podporovali děti v zařazení do vrstevnické skupiny, aby nedošlo k zařazení do sociálně nežádoucího kolektivu.

Sociálně terapeutické činnosti: v této činnosti rodiče nejčastěji žádají o zprostředkování rodinné, manželské psychoterapie, které nežadají od svých klientů platby. (Například městská centra sociálních služeb, střediska výchovné péče atd.)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODY VÝZKUMU

Druhou důležitou částí mé bakalářské práce je její praktická část. Cílem této části je srovnat a ukázat rozdíl v dostupnosti služeb pro rodiny s dětmi v roce 2010 a v roce 2017. Chci porovnat, jaká byla dostupnost sociálních služeb pro rodiny s dětmi před devíti lety a jaká je nyní, a poukázat na to, zda se jednotlivé služby rozrůstají, či je jich naopak méně.

Výzkumné šetření bylo realizováno metodou kvantitativního výzkumu. Sběr dat je získáván ze statistických ročenek sociální práce a sociálních věcí z roku 2010 a 2017.

3.1 Cíl výzkumu

Hlavním výzkumným cílem je zjistit, jak se změnila dostupnost sociální služeb pro rodinu s dětmi v jednotlivých letech.

Dílčí cíle:

1. Zjistit rozdíly v počtu sociálních služeb v letech 2010 a 2017.
2. Zjistit, jaké jsou rozdíly v počtu klientů sociálních služeb v letech 2010 a 2017.
3. Zjistit rozdíly ve výdajích na sociální služby pro roky 2010 a 2017.
4. Zjistit zřizovatele sociálních služeb pro rok 2010 a 2017.
5. Zjistit činnost orgánu sociálně právní ochrany dítěte v letech 2010 a 2017.
6. Zjistit, zda byl počet týraných a zneužívaných dětí vyšší v roce 2010 než v roce 2017.
7. Srovnat počet zaměstnanců orgánu sociálně právní ochrany dítěte v letech 2010 a 2017.

3.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka zní: Jak se změnila dostupnost služeb pro rodiny s dětmi mezi roky 2010 a 2017?

Další výzkumné otázky:

1. Jaké byly rozdíly v počtu sociálních služeb pro rodiny s dětmi v letech 2010 a 2017?
2. Jaké byly rozdíly v počtu klientů sociálních služeb pro rodinu s dětmi v roce 2010 a 2017?
3. Jaké byly výdaje na sociální služby pro roky 2010 a 2017 a jejich rozdíl?
4. Jací byli zřizovatelé sociálních služeb pro rodiny s dětmi pro rok 2010 a 2017?

5. Jakou měl činnost orgán sociálně právní ochrany dítěte v roce 2010 a 2017 a jejich rozdíly?
6. Jaký rozdíl byl v počtu týraných a zneužívaných dětí v roce 2010 a 2017?
7. Jaký byl počet zaměstnanců v orgánu sociálně právní ochrany dítěte v roce 2010 a 2017?

3.3 Výzkumné metody

Jako nástroj kvantitativního výzkumu jsem zvolila získávání dat ze statistických ročenek z oblasti práce a sociálních věcí za rok 2010 a 2017. Zde jsem získala potřebné informace, z nichž jsem čerpala. Statistická ročenka mapuje oblasti práce a sociálních věcí za rok 2010 a 2017 a našla jsem ji na stránkách ministerstva práce a sociálních věcí. Tyto ročenky obsahují údaje, které se zabývají situací v oblasti státní sociální podpory a ze 14. oddílů, které se týkají dávek pomoci v hmotné nouzi a příspěvku na péči.

Ke své práci jsem potřebovala oddíl č. 5 Terénní a ambulantní sociální služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením a dávky sociální péče pro osoby se zdravotním postižením, které zachycují informace o poskytování sociálních služeb občanům, také informace o dávkách sociální péče, které jim byly vyplaceny. Údaje o sociálních službách, které se poskytují občanům, vycházejí z výkazu V ministerstva práce a sociálních věcí, 10-01 o sociální péči a sociálních službách.

Dále oddíl č. 6 Sociální služby, tento oddíl byl vypracován z vybraných údajů resortního statistického výkazu V ministerstva práce a sociálních věcí 1-01 o zařízeních sociálních služeb a poskytování sociálních služeb.

Poslední oddíl, který jsem zpracovávala, byl oddíl č. 8 Péče o rodinu a dítě, který vycházel z ročního resortního statistického výkazu V ministerstva práce a sociálních věcí 20-01 o výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Celou ročenku zpracovalo oddělení 142 odboru analýz a statistik Ministerstva práce a sociálních věcí Česká republika.

Metoda komparativní neboli též výzkum srovnávací - obecně lze říci, že jde o jakýkoliv výzkum, jehož náplní je komparace sociálních jevů, který má znaky dominantní výzkumné procedury. V užším smyslu může mít tento výzkum označení srovnávací, který se srovnává z různých hledisek. V historii byl často komparativní výzkum orientovaný na srovnávání určité společnosti, kultury, či sociální skupiny. Tento výzkum může pracovat také se

synchronními, diachronními či kombinovanými daty a výzkumnými problémy. V současnosti je komparativní výzkum chápán jako empirický výzkum.

(https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Anal%C3%BDza_sekund%C3%A1rn%C3%AD)

Pelikán (2007, 37-39) ve své publikaci upozorňuje na fakt, že při realizaci výzkumu nemůžeme pracovat pouze s nahodilostí. Každý výzkum by měl být postaven na technice a metodě, kterou můžeme danou problematiku uchopit. Výzkumník ve své práci musí vymezit výzkumný problém a formulovat ho následně s technologiemi, které stanovují cíl.

V analýze komparativní můžeme srovnávat dva nebo více jevů či textů, které jsou vedle sebe. Srovnávání jako takové potom vychází z juxtapozice. Dané dokumenty mohou být národní, celostátní či místní. Tento výzkum může mít i víceúrovňový systém, může hovořit o mikroúrovni či mikroúrovni. (Maňák, Švec, Švec, 2005, s. 23)

3.3.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří statistiky sociálních služeb, klientů sociálních služeb, zřizovatelů jednotlivých služeb, dětí evidovaných OSPOD, klientů kurátorů pro mládež, týraných a zneužívaných dětí, počet zaměstnanců OSPOD pro rok 2010 a 2017.

Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí pro rok 2010 a 2017 jsem našla na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí v resortu ekonomických údajů.

3.4 Analýza a interpretace dat

Cílem této části je zmapování sociální služby pro rodiny s dětmi. Má snaha je zaměřena na srovnání sociálních služeb pro rodiny s dětmi v letech 2010 a 2017. Dále svůj zájem směřuji ke zjištění rozdílu klientů sociálních služeb pro rodiny s dětmi v daných letech. Následně se zabývám srovnáváním výdajů sociálních služeb, které jsou určeny pro rodiny s dětmi v roce 2010 a 2017. Také chci porovnat zřizovatele jednotlivých služeb pro rodiny s dětmi v letech 2010 a 2017. Dále chci srovnat, kolik případů řešil orgán sociálně-právní ochrany dítěte v jednotlivých letech. Má snaha je také zaměřena na vyjádření rozdílů v počtu týraných a zneužívaných dětí. V poslední části se věnuji otázce, jaký je rozdíl v počtu zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dítěte v letech 2010 a 2017.

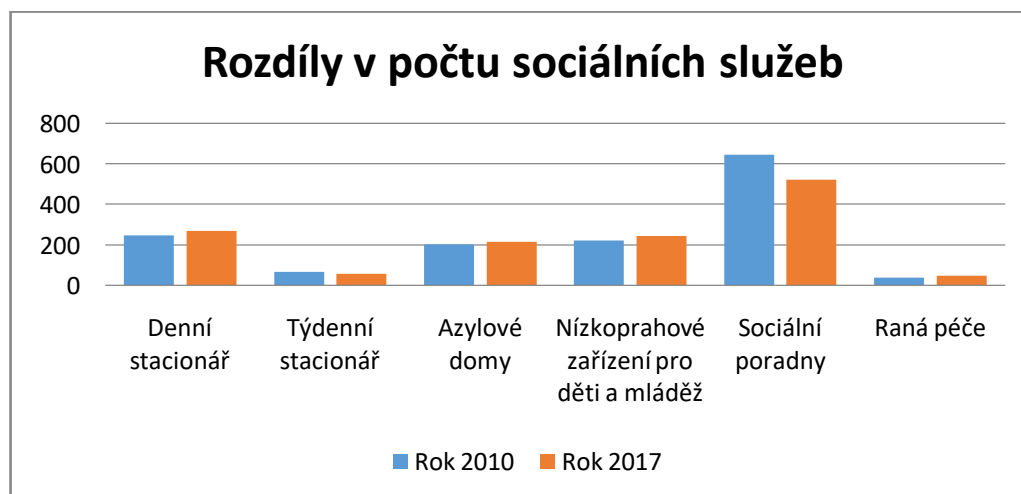
Cíl praktické části je věnován k zasvěcení nezainteresovaných lidí ohledně dostupnosti sociálních služeb pro rodiny s dětmi a srovnání jednotlivých let.

1. Jaké byly rozdíly v počtu sociálních služeb pro rodiny s dětmi v letech 2010 a 2017?

	Denní stacionář	Týdenní stacionář	Azylové domy	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	Sociální poradny	Raná péče	Celkem
2010	248	66	201	221	645	39	1420
2017	270	57	214	245	523	47	1356

Tabulka č. 1 – srovnávání počtu sociálních služeb pro rodiny s dětmi

První rozdíl můžeme vidět ihned v první kolonce denního stacionáře, je zde patrný nárůst této služby. Zatímco týdenní stacionáře svůj počet snížily. Azylové domy i nízkoprahové zařízení pro děti a mládež mají v roce 2017 nárůst oproti roku 2010. Největší pokles ovšem zaznamenaly sociální poradny, které oproti roku 2010 snížily svůj stav o sto dvacet dva poraden. Naopak raná péče svůj počet navýšila, ovšem pouze o osm služeb. Celkový rozdíl v jednotlivých letech pouze šedesát čtyři služeb, a to ve prospěch snížení. Z toho vyplývá, že v roce 2010 bylo služeb pro rodiny s dětmi více než v předminulém roce 2017.

Graf 1- Rozdíl v počtu sociálních služeb

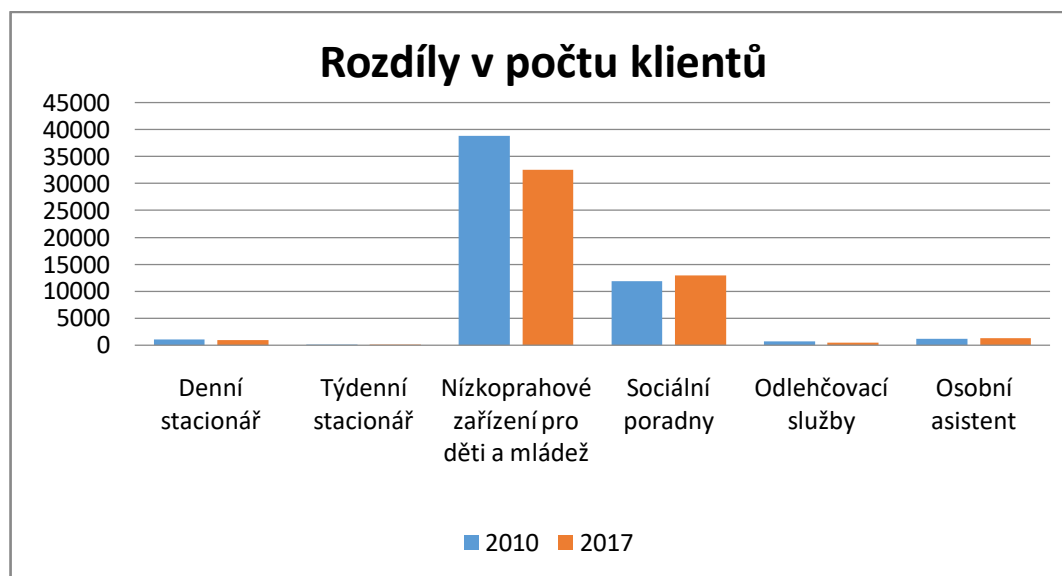
První graf ukazuje, rozdíl v počtu sociálních služeb roku 2010 a 2017. Největší pokles zaznamenaly sociální poradny. Ostatní sociální služby dle grafu zaznamenaly pouze mírné rozdíly v jednotlivých letech.

2. Jaké jsou rozdíly v počtu klientů sociálních služeb pro rodiny s dětmi v roce 2010 a 2017?

	Denní stacionář	Týdenní stacionáře	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	Sociální poradny	Odlehčovací služba	Osobní asistent	Celkem
2010	1056 dětí	129 dětí	38 840 dětí, 976 mužů, 475 žen	11 825 dětí, 118 456 mužů, 196 108 žen	695	1190	369 750
2017	968 dětí	115 dětí	32 581 dětí, 3102 mužů, 1449 žen	12 885 dětí, 108 075 mužů, 163 056 žen	518	1360	324 109

Tabulka č. 2 – rozdíly v počtu klientů sociálních služeb pro rodiny s dětmi

V tabulce můžeme rozpoznat úbytek klientů respektive dětí, jak v denním, tak i v týdenním stacionáři. Jejich počet klesl oproti roku 2010. Nízkoprahové zařízení v roce 2010 navštěvovalo více než pět tisíc dětí oproti roku 2017, dospělých osob, kde jsou zahrnuti muži i ženy navštěvovalo v roce 2017 více než v roce 2010 a to téměř o dva tisíce mužů a o tisíc žen více. Sociální poradny na tom byly opačně. V roce 2010 měly více mužů a žen, které navštěvovaly tyto poradny, v roce 2017 bylo více dětí oproti roku 2010, které navštěvovaly sociální poradny. Odlehčovací služby svůj stav v počtu klientů v roce 2017 také zmenšily, naopak osobní asistence navýšila počet klientů přes dvě sta. Ovšem celkový počet klientů sociálních služeb pro rodiny s dětmi byl v roce 2010 vyšší.

Graf 2- Rozdíl v počtu klientů

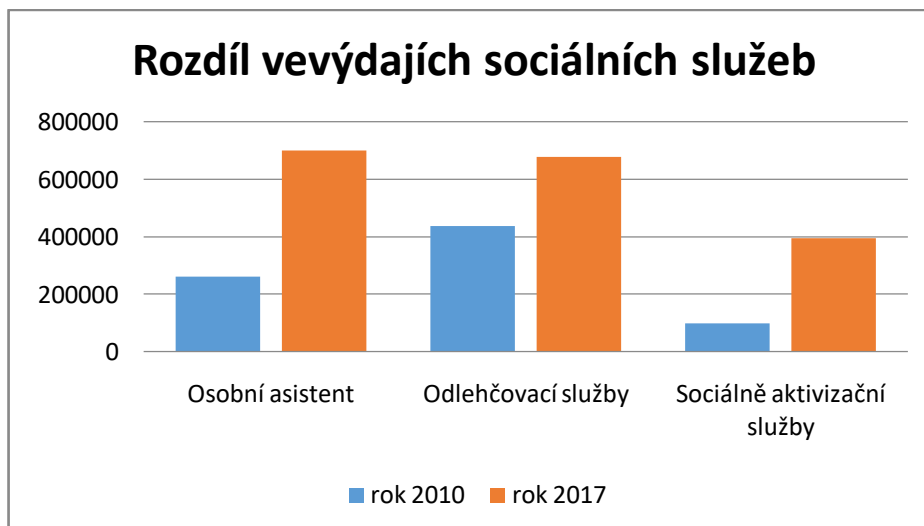
Na druhém grafu můžeme vidět rozdíly v počtu klientů sociálních služeb pro rodiny s dětmi. Většina sociálních služeb v grafu mají vyvážený počet služeb v roce 2010 a 2017, až na nízkoprahové zařízení, ve kterých se počet dětí v roce 2017 snížil téměř o dva tisíce.

3. Jaké jsou výdaje na sociální služby pro rodiny s dětmi pro roky 2010 a 2017?

	Osobní asistent	Odhlehčovací služby	Sociálně aktivizační služby	Celkem
2010	260 609	437 793	97 287	795 689
2017	699 415	678 134	394 217	1 771 766

Tabulka č. 3 – výdaje pro jednotlivé sociální služby pro rodiny s dětmi

Výdaje ve všech uvedených sociálních službách pro rodiny s dětmi jsou vyšší v roce 2017 a to přes tři sta tisíc korun. V celkových výdajích jde o více než milion korun. Dle mého názoru je to způsobené zvyšováním cen za jednotlivé služby a celkové zdražování.

Graf 3- Rozdíl ve výdajích sociálních služeb

Na grafu číslo 3 je zaznamenán rozdíl ve výdajích sociálních služeb pro dané služby v grafu. U všech tří služeb je zaznamenán nárůst výdajů o více než tři sta tisíc.

4. Jací jsou zřizovatelé sociálních služeb pro rodinu s dětmi v roce 2010 a 2017?

		Denní stacionář	Týdenní stacionář	Azylový dům	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	Sociální poradny	Raná péče
2010	Celkem	248	66	201	221	645	39
	Stát	3	0	0	0	1	1
	Kraj	44	33	3	2	51	0
	Obec	74	10	49	18	29	1
	Církev	58	11	73	71	85	13
	Ostatní	69	12	76	130	479	24
2017	Celkem	270	57	214	245	523	47
	Stát	3	1	0	0	3	1
	Kraj	35	27	7	2	28	0
	Obec	78	7	46	19	35	2
	Církev	60	10	81	81	87	12

	Ostatní	94	12	80	143	370	32
--	---------	----	----	----	-----	-----	----

Tabulka č. 4 – zřizovatelé sociálních služeb pro rodiny s dětmi.

V tabulce číslo čtyři jsou vypsaní zřizovatelé sociálních služeb pro rodinu s dětmi. Jedním ze zřizovatelů je samotný stát. Ten ale ani v jednom z uvedených roků nezřizoval velké množství sociálních služeb. V roce 2010 zřizoval celkem pět sociálních služeb z toho tři denní stacionáře a v roce 2017 počet sociálních služeb, které zřizuje stát, stoupl na osm.

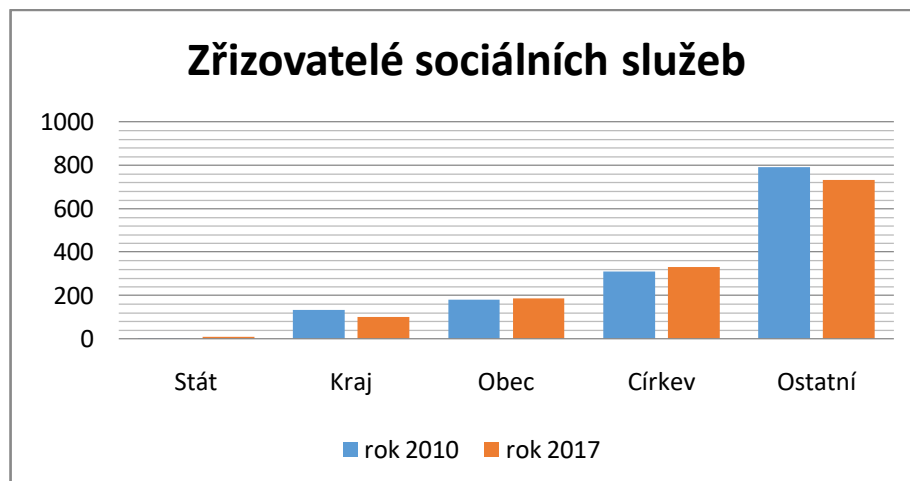
Dále je zřizovatelem kraj, který má pod sebou již více sociálních služeb pro rodinu s dětmi. Nejvíce v roce 2010 disponoval se sociálními poradnami, kterých bylo padesát, ovšem v roce 2017 již tento počet klesl, a to pouze na dvacet osm sociálních poraden. Všechny dané sociální služby pro rodiny s dětmi, které jsou v tabulce, zaznamenaly pokles alespoň o pět sociálních služeb, kromě azylových domů, kde byl patrný nárůst, a nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, jejichž počet zůstal stejný.

Zřizovatelem sociálních služeb je také obec. Obce jako zřizovatelé nezaznamenaly žádné velké výkyvy v počtu zařízení. Některých zařízení přibylo, některých naopak ubylo.

Mezi zřizovatele patří také církev. Ta jako jediná své sociální služby pro rodiny s dětmi ve srovnání roku 2010 a 2017 navýšila. Největší nárůst nových, dalších služeb zaznamenaly nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a azylové domy. Ostatní služby zaznamenaly pouze mírné zvýšení počtu zařízení. Jediné zařízení, které ve svém počtu služeb kleslo, byla raná péče. Šlo pouze o jedno zařízení.

Když celkově porovnáme všechna zařízení a srovnáme pouze roky, tak kromě týdenního stacionáře a sociálních poraden nám všechny sociální služby pro rodiny s dětmi přibyly. U sociálních poraden klesl počet zařízení téměř o sto.

Graf 4- Zřizovatelé sociálních služeb

V grafu číslo 4 jsem srovnávala, kdo patří mezi zřizovatele sociálních služeb, jak se vyvíjely sociální služby u jednotlivých zřizovatelů v roce 2010 a 2017. Nejvíce se rozšířily sociální služby, které jsou zřizovány církví.

5. Kolik případů řešil orgán sociálně-právní ochrany dítěte v roce 2010 a 2017?

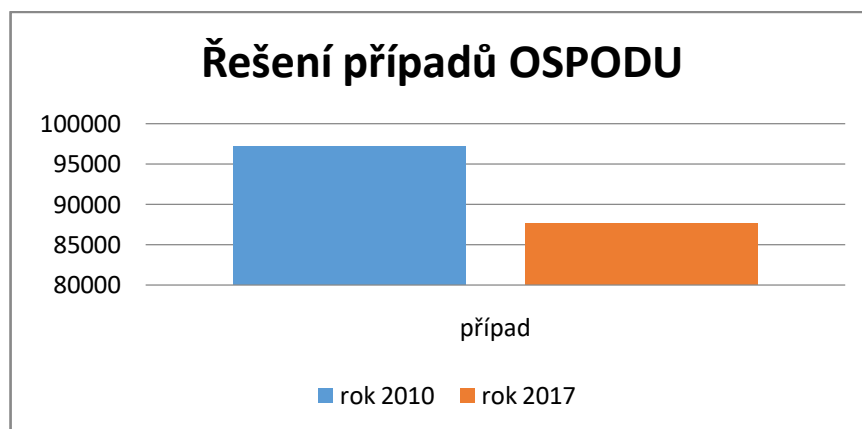
	Orgán sociálně-právní ochrany dítěte		Celkem
	Opatrovníkem	Opatrovníkem podle § 45 odstavec 2 TR	
2010	96 571	683	97 254
2017	86 994	637	87 631

Tabulka č. 5- případy orgánu sociálně – právní ochrany dítěte

Celkově orgán sociálně-právní ochrany dítěte řešil v roce 2010 téměř sto tisíc případů, které jsou v tabulce rozdělené na řešení s opatrovníkem, kterých bylo přes devadesát šest tisíc, a opatrovníkem podle § 45 nebylo ani tisíc.

Zatímco v roce 2017 celkový počet klesl téměř o tisíc případů. Při rozdělení problémů, který řešil opatrovník, bylo necelých devadesát tisíc a problémy, které řešil opatrovník, podle zákona § 45 bylo o padesát méně než v roce 2010.

Vymezení pojmu opatrovník je podle § 45 odstavec 2 TR následující – opatrovníka k výkonu práv zákonného zástupce ustanoví státní zástupce tehdy, když zákonný zástupce nemůže vykonávat svá práva a nastává nebezpečí z prodlení. Proti tomuto ustanovení lze podat stížnost.

Graf 5- Řešení případů OSPODU

Na grafu číslo 5 je zaznamenán rozdíl, kolik případů ohledně dětí řešil orgán sociálně-právní ochrany v jednotlivých letech. V roce 2010 řešil o více než deset tisíc více případů než v roce 2017.

6. Jaký rozdíl byl v počtu týraných a zneužívaných dětí v roce 2010 a 2017?

			Počet dětí													
			tělesné týrání		psychické týrání		sexuální zneužívání		dětská pornografie		dětská prostituce		zanedbávání dětí		celkem	
			chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
Nahlášeno případů	z toho	do 1 roku	21	17	20	22	0	0	0	0	0	0	126	109	167	148
		od 1 roku do 3 let	40	30	51	54	5	10	0	0	3	0	239	216	338	310
		od 3 do 6 let	51	47	80	72	29	56	0	0	0	0	297	262	457	437
		od 6 do 15 let	178	182	194	214	104	480	6	15	5	2	1063	729	1550	1622
		od 15 do 18 let	53	58	47	72	15	87	2	3	0	2	224	195	341	417
Sociální prostředí dítěte	úplná rodina	133	136	245	251	55	215	4	10	1	1	644	474	1082	1087	
	neúplná rodina bez matky	17	14	4	12	3	35	1	0	2	0	65	58	92	119	
	neúplná rodina bez otce	107	84	83	81	57	219	2	5	4	1	776	658	1029	1048	
	doplňná rodina o matku	12	14	5	7	4	11	0	0	0	0	35	39	56	71	
	doplňná rodina o otce	63	73	50	74	23	106	1	3	1	1	369	233	507	490	
	náhradní rodina	7	8	4	7	4	27	0	0	0	1	43	28	58	71	
	ústavní péče	4	5	1	2	7	20	0	0	0	0	17	21	29	48	
Celkem ČR			343	334	392	434	153	633	8	18	8	4	1949	1511	2853	2934

Tabulka č. 6 – týrané a zneužívané děti v roce 2010

Nejvíce ohroženou skupinou v roce 2010 byla skupina dětí šest až patnáct let, kdy téměř pět set dívek bylo sexuálně zneužíváno a téměř dvě sta chlapců bylo psychicky týráno. Naopak nejméně děti, které byly jakkoliv týrané, bylo do stáří jednoho roku, což je pochopitelné z hlediska jeho vývoje.

Ovšem zanedbávané dítě jako takové hraje v počtu případů největší roli. Chlapců v roce 2010 bylo zanedbáváno přes tisíc, dívek o něco méně, jednalo se o sedm set dvacet devět

dívek. Při součtu všech případů týraných zneužívaných dětí se v roce 2010 ze všech věkových skupin jednalo o dva tisíce osm set padesát tři chlapců a téměř tři tisíce dívek. Dívky byly v roce 2010 častěji obětmi týrání či zneužívání.

Tabulka č. 8.10

POČET TÝRANÝCH, ZNEUŽÍVANÝCH A ZANEDBÁVANÝCH DĚTÍ PODLE VĚKU DÍTĚTE A SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ V ROCE 2017

(V20-01 odd. IX)

			Počet dětí														
			tělesné týrání		psychické týrání		sexuální zneužívání		dětská pornografie		dětská prostituce		zanedbávání dětí		celkem		
			chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	
Nahlášeno případů	z toho	do 1 roku	16	10	12	18	0	1	0	0	0	0	0	248	269	276	298
		od 1 roku do 3 let	37	18	46	50	4	9	0	0	0	0	333	360	420	437	
		od 3 do 6 let	60	49	80	80	20	51	0	1	0	0	559	506	719	687	
		od 6 do 15 let	203	172	270	249	82	444	6	74	2	5	1 828	1 698	2 391	2 642	
		od 15 do 18 let	23	47	41	63	14	104	2	36	0	2	382	345	462	597	
Sociální prostředí dítěte	v péči rodičů		311	273	444	447	111	531	7	110	2	5	3 186	2 990	4 061	4 356	
	náhradní rodinná péče		15	15	5	8	4	23	0	1	0	1	104	121	128	169	
	ústavní péče nebo ZDVOP		13	8	0	5	5	55	1	0	0	1	60	67	79	136	
Celkem ČR			339	296	449	460	120	609	8	111	2	7	3 350	3 178	4 268	4 661	

Pramen: MPSV

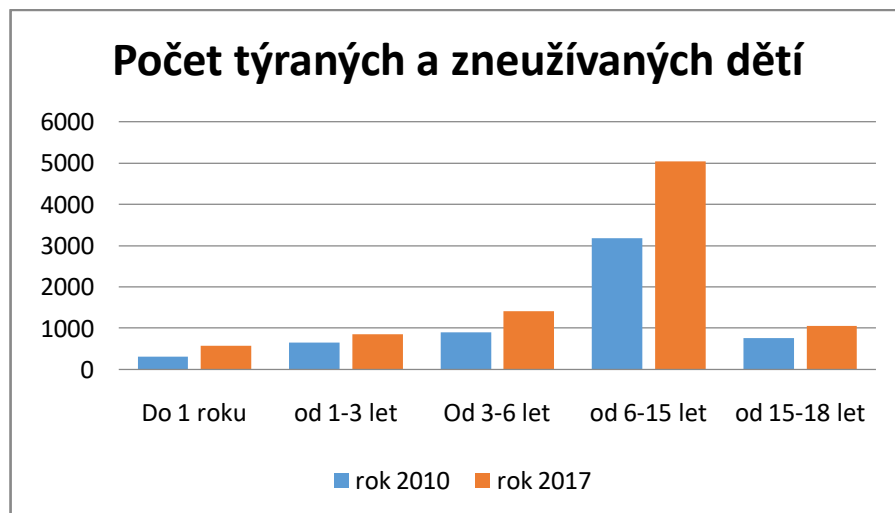
Pozn.:

Zaznamenány jsou počty případů týraných nebo zneužívaných dětí oznámených orgánu SPOD (ve vztahu ke každému dítěti je zaznamenán pouze jeden převládající typ týrání/zneužívání).

Tabulka č. 7- týrané a zneužívané děti v roce 2017

Nejčastější věkovou kategorií týraných a zneužívaných dětí jsou děti od šesti do patnácti let. Naopak nejméně zanedbávanou a zneužívanou skupinou jsou děti do jednoho roku, v této skupině je pouze necelých tři sta dívek a dvě sta sedmdesát pět chlapců, které byly v roce 2017 týráno či zneužíváno. Opačně je tomu v kategorii šest až patnáct let, ve které bylo týraných a zneužívaných chlapců dva tisíce čtyři sta a dívek o dvě sta více.

Když srovnáme celkově počet zanedbávaných dětí v letech 2010 a 2017. Zjistíme, že nárůst u kluků činil tisíc čtyři sta a u holek tisíc pět set. Celkový nárůst týraných, zanedbávaných či zneužívaných dětí, tedy chlapců i dívek, činí přes dva tisíce oproti roku 2010.

Graf 6- Počet týraných a zneužívaných dětí

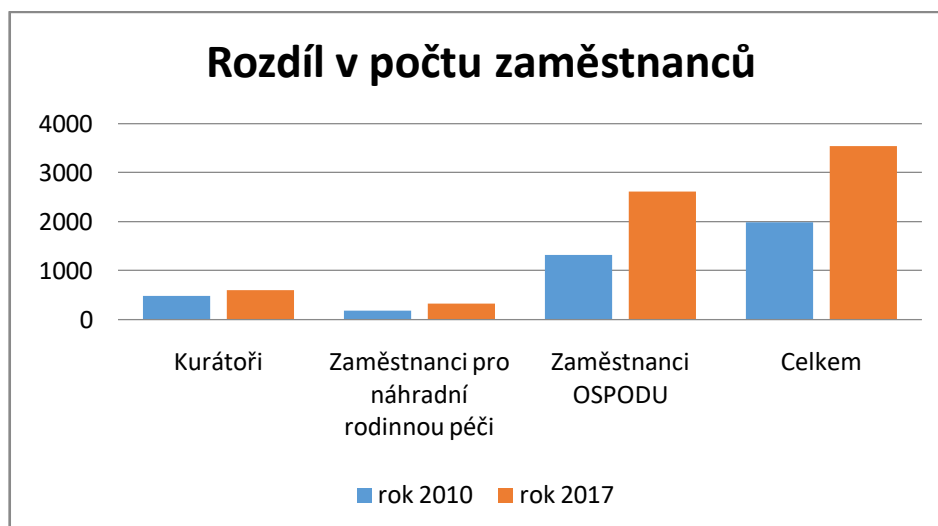
V grafu číslo 6 jsou zaznamenány údaje, které ukazují rozdíly v počtu týraných a zneužívaných dětí v daných letech 2010 a 2017. Ve všech věkových skupinách je zaznamenán nárůst dětí, které byly týrány či zneužívány.

7. Jaký rozdíl byl v počtu zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dítěte v roce 2010 a 2017?

	Kurátoři	Zaměstnanci pro náhradní rodinnou péči	Zaměstnanci OSPODU	Celkem
2010	480	177	1326	1983
2017	602	323	2618	3543

Tabulka č. 8- počet zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dítěte

Všechny uvedené pozice sociálních pracovníků se mezi roky 2010 a 2017 zvyšovaly. Stav zaměstnanců na pozici kurátorů a zaměstnanců pro náhradní rodinnou péči byl do roku 2017 navýšen o více než dvě stě. Zaměstnanců orgánu sociálně – právní ochrany dětí bylo oproti roku 2010 o více než tisíc tři sta. Celkový počet všech těchto zaměstnanců byl tedy navýšen téměř o dva tisíce. Z tohoto srovnání jasně vyplývá, že ačkoli sociálních služeb ubývá, pracovních pozic v oblasti sociálních služeb přibývá.

Graf 7- Rozdíl v počtu zaměstnanců

Na posledním grafu můžeme porovnat rozdíl v počtu pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. Oproti roku 2010 je nárůst zaměstnanců v roce 2017 a to o více než tisíc tři sta zaměstnanců.

3.5 Vyhodnocení

Z výše popsaných srovnání jednotlivých otázek vyplývá, že v roce 2010 bylo více sociální služeb pro rodiny s dětmi než v roce 2017, a to téměř o tisíc zařízení. Domnívám se, že je to způsobeno rušením menších zařízení.

Při srovnání počtu klientů bylo v roce 2010 o více než čtyřicet pět tisíc klientů více než v roce 2017. Dle mého názoru je to způsobeno zrušením téměř tisícovky zařízení – jejich počet jsme zjišťovali v první otázce.

Ovšem výdaje na sociální služby pro rodiny s dětmi v průběhu let 2010 až 2017 vystoupaly k částce milion sedm set tisíc, přičemž v roce 2010 činily pouze sedm set tisíc. Výdaje teda stouply o milion korun. Domnívám se, že toto navýšení bylo zapříčiněno z velké části neustálým zvyšováním cen, výplat.

Největším zřizovatelem sociálních služeb je církev, která svou síť sociálních zařízení oproti roku 2010 zvětšila.

V roce 2010 orgán sociálně – právní ochrany dítěte zaznamenal devadesát sedm tisíc případů, které tento orgán musel řešit. V roce 2017 tento počet klesl, a to téměř o deset tisíc. Jedná se o velmi pozitivní rozdíl.

Ovšem srovnání statistik týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí nám bohužel neukazuje tak pozitivní rozdíly mezi srovnávanými lety jako srovnávané položky v předchozím odstavci. Nárůst týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v roce 2017 o téměř dva tisíce oproti roku 2010 je alarmující. Domnívám se, že mohl být zapříčiněn také tím, že se lidé již tolik nebojí nahlas mluvit o tomto tématu a svých zkušenostech.

Další pozitivem je nárůst sociálních pracovníků, kurátorů, pracovníků orgánu sociálně – právní ochrany dětí i zaměstnanců pro náhradní rodinnou výchovu. Jejich počet se oproti roku 2010 zvýšil o šestnáct set. Dle mého názoru je na sociální pracovníky kladen čím dál větší tlak, a to jak ze strany zaměstnavatelů, tak ze strany klientů a jejich rodinných příslušníků. Dané problémy se řeší delší dobu a nezůstával by dostatek času na rekonvalescenci zaměstnanců, proto zaměstnavatelé jejich počty zvyšují.

3.6 Doporučení pro praxi

Výše popsané jednotlivé tabulky, nám ukázaly, jaký nárůst či úbytek mají sociální služby pro rodiny s dětmi a ostatní složky, které souvisí s prací s rodinou. V roce 2017 oproti roku 2010 byl zaznamenán ve většině případů pokles sociální služeb, proto bych jako první doporučení uvedla, zaměřit se na oblasti v naší zemi, kde nejsou nebo jsou daleko na každodenní dojíždění potřebné služby pro rodiny. Dělat statistiky u lidí, kteří by tyto služby potřebovaly, zkoumat jaké přesně služby by potřebovaly a následně se pokusit je realizovat.

Dalším doporučením pro rodiny a děti jsou různé workshopy, přednášky, semináře, mohou dětem, které se staly obětí týrání či zneužívání poskytnout informace a odpovědi na otázky týkající se jejich problému. Děti mohou najít porozumění, které jim doma chybí.

ZÁVĚR

Každý člověk se ve svém životě může ocitnout v období, kdy není schopen danou nepříznivou sociální situací sám, zvládnout, či ji uspokojivě řešit. Dostatečnou pomoc v této situaci není schopna zajistit ani rodina či přátelé a známí. Tento člověk, či jeho rodina pak může vyhledat odbornou pomoc, kterou jí poskytnou v sociálních službách.

Myslím, že cíle, které jsem si v úvodu své bakalářské práce vytyčila, byly naplněny. Jedním z cílů bylo seznámení s teoretickými pojmy rodiny i danou legislativou, která je spjata s rodinou a sociálními službami pro ni určenou, dále prezentovat dané sociální služby pro rodinu s dětmi s rozdělením na jednotlivé oblasti, kterými jsou: sociální poradenství, sociální péče a sociální prevence. Tuto problematiku jsem popisovala v teoretické části. V praktické části jsem zkoumala síť sociálních služeb pro rodinu s dětmi, kolik bylo v jednotlivých letech sociálních služeb, kolik měly sociální služby klientů, jak se vyšplhal rozpočet u jednotlivých služeb a porovnávala jsem mezi sebou výsledky z roku 2010 a 2017.

Stanovila jsem si cíl porovnat sociální služby pro rodiny s dětmi, jak byly dostupné v roce 2010 a jaký byl jejich vývoj do roku 2017. Prostudovala jsem nejrůznější materiály ministerstva práce a sociálních věcí, například statistické ročenky ministerstva práce a sociálních věcí, podle kterých jsem zpracovala výzkumné otázky, na základě kterých jsem porovnávala jednotlivé roky v dostupnosti sociálních služeb pro rodiny s dětmi.

Informace, které jsem zjišťovala v rámci svého výzkumu, jsou důležité pro zlepšení a vyrovnání nabídky jednotlivých sociálních služeb, kde některých sociálních služeb je spousta a jiných zase málo. Dále z uvedených informací vyplývá, kterých sociálních služeb ubylo, kolik klientů v jednotlivých letech poskytovaných sociálních služeb využilo a jaké byly výdaje.

Díky vypracování této bakalářské práce jsem nabyla spoustu nových informací a zkušeností. Získala jsem nové poznatky při zpracovávání jak teoretické, tak i praktické části bakalářské práce. Vždy mě tato problematika zajímala a jsem vděčná, že jsem se jí mohla přiblížit, protože byla věnována z velké části skupině klientů, kterým bych se chtěla v budoucnu profesně věnovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. **J., Dunovský.** *Dítě a poruchy rodiny*. Praha : MPSV, 1986.
2. **O., Matoušek.** *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Brno : sociologické nakladatelství, 1993.
3. **Oldřich Matoušek, kolektiv.** *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, s.r.o., 2003.
4. **P., Mühlpachr.** *Sociopatologie*. Brno : Masarykova univerzita Brno, 2008.
5. **I., Tomeš.** *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
6. **J., průcha.** *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-416-8.
7. **J., Dunovský.** *Sociální pediatrie*. Praha : Grada, 1999. ISBN: 80-7169-254-9.
8. **V., Satirová.** *Knih o rodině*. Praha : Knižní klub, 1994. ISBN: 80-901325-0-2.
9. **B., Kraus.** *Základy sociální pedagogiky*. Praha : Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-383-3.
10. **I., Sobotková.** *Psychologie rodiny*. Praha : Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-250-8.
11. **O., Matoušek, P., Kodymová, J., Koláčková.** *Sociální práce v praxi*. Praha : Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-818-0.
12. **V., Bechyňová, M., Konvičková.** *Sanace rodiny*. Praha : Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-392-5.
13. **O., Matoušek, H., Pazlarová a spol.** *Podpora rodiny*. Praha : Portál, 2014. ISBN: 978-80-262-0697-2.
14. **O., Matoušek.** *Sociální služby*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
15. **J., Maňák, J., Švec, V., Švec.** *Pedagogické metodologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3802-0.

Elektronické zdroje

16. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, 2019. *Obecně* [online]. OSPOD, poslední aktualizace 14. 7. 2009, [cit. 27. 7. 2019].
Dostupné z <http://www.ospod.cz/informace/obecne/>

17. Sociologická encyklopedie, 2017. *Komparativní metoda* [online]. Sociologický ústav, poslední aktualizace 11. 12. 2017, [cit. 27. 7. 2019].

Legislativa

17. ČESKO, Zákon č 108/2006 Sb., o sociálních službách. In Sbíрка zákonů České republiky. 2006. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89/zneni-20140101?text=108%2F2006>
18. ČESKO, Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochrany dětí. In Sbíрка zákonů České republiky. 1999. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf 1- Rozdíl v počtu sociálních služeb

Graf 2- Rozdíl v počtu klientů

Graf 3- Rozdíl ve výdajích sociálních služeb

Graf 4- Zřizovatelé sociálních služeb

Graf 5- Řešení případů OSPODU

Graf 6- Počet týraných a zneužívaných dětí

Graf 7- Rozdíl v počtu zaměstnanců

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – srovnávání počtu sociálních služeb pro rodiny s dětmi

Tabulka č. 2 – rozdíly v počtu klientů sociálních služeb pro rodiny s dětmi

Tabulka č. 3 – výdaje pro jednotlivé sociální služby pro rodiny s dětmi

Tabulka č. 4 – zřizovatelé sociálních služeb pro rodiny s dětmi.

Tabulka č. 5- případy orgánu sociálně – právní ochrany dítěte

Tabulka č. 6 – týrané a zneužívané děti v roce 2010

Tabulka č. 7- týrané a zneužívané děti v roce 2017

Tabulka č. 8- počet zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dítěte